

Мінкович В.Т., Свадебка В.В.

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ДЛЯ РОЗБУДОВИ ПРОВІДНОЇ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто сутність податкової системи та особливості її функціонування в Україні. Зазначено принципи і засади, на яких вона повинна будуватись. Охарактеризовано сучасний стан процесів реформування податкової системи України. Виділено її основні проблеми та наслідки їх впливу на економіку держави. Запропоновані шляхи вирішення наявних проблем і удосконалення податкової системи України. Оглянуто зарубіжний досвід функціонування сучасної ефективної податкової системи держави.

Ключові слова: податкова система, адміністрування податків, податкове законодавство, податкові ставки, реформування.

Постановка проблеми. В умовах розвитку ринкової економіки України та процесів євроінтеграції нашої держави виникає потреба перегляду особливостей функціонування податкової системи України. Хоча на сьогоднішній день проведено багато реформ, однак все ж виникають проблеми щодо ефективності функціонування податкової системи України, зумовлені недосконалістю законодавства України та неактуальними підходами стосовно справляння податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності податкової системи держави, її ролі та особливостей реформування податкової системи України було присвячено багато праць як закордонних, так і вітчизняних вчених. Зокрема варто виділити праці: А.В. Гречко [1], Л.О. Миргородської [3], Н.М. Ногінової [4], О.Б. Пугаченко [9], В.Г. Баранової [6]. Однак питання ролі податкової системи в процесі розбудови ефективної економіки держави та впливу на процес її євроінтеграції залишається не дослідженим повною мірою відповідно до вимог сучасності, а саме тих умов, у яких опинилася Україна під впливом політичних змін.

Формулювання цілей статті. У цьому дослідженні основними цілями є: аналіз підходів науковців до трактування сутності податкової системи та її ролі в процесі розбудови ефективної економіки держави; визначення основних недоліків та проблем, притаманних податковій системі України на сучасному етапі її розвитку, пропозиції можливих шляхів її реформування в процесі євроінтеграції.

Мета статті. Пошук та виокремлення найбільш ефективних шляхів реформування податкової системи України для її успішної інтеграції в європейську спільноту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взявши курс на євроінтеграцію, Україна зобов'язалася поступово здійснювати життєво необхідне реформування держави з метою приведення її у відповідність із загальноприйнятими стандартами Європейського Союзу, що не оминуло і сферу оподаткування нашої країни. Одним із першочергових напрямів є рефор-

мування податкової системи України, оскільки вона відіграє важливу роль в економіці країни, особливо в сучасних умовах.

Підходів до трактування теоретичної і практичної сутності податкової системи є багато. Так, на думку І.О. Лютого, податкова система – це сукупність встановлених у країні податків, які взаємопов'язані між собою, органічно доповнюють один одного, не заходять у суперечність із системою в цілому та іншими її елементами [7, с. 23].

Л.О. Миргородська трактує податкову систему як сукупність встановлених у країні податків, зборів і платежів; принципів та методів їх встановлення, зміни чи скасування дій, що забезпечують їх сплату, контроль та відповідальність за порушення податкового законодавства [3, с. 78].

Проте, з нашої точки зору, найбільш широко розкриває сутність податкової системи твердження В.Г. Баранової, а саме, що податкова система – це сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які справляються в установленому законодавством порядку; регламентована нормами фінансового права, закріпленими в законах та інших нормативно-правових актах з питань оподаткування, сукупність податкових відносин, що опосередковуються фінансовими органами, які забезпечують адміністрування податків і проявляються в конкретних формах оподаткування [6, с. 47].

Отже податкова система – це складна і багатогранна структура, значення якої для держави є надважливе, оскільки податки є основним джерелом наповнення бюджету. Та, як і будь-яка структура, вона базується на конкретних засадах (принципах) функціонування. Одним із перших, хто визначив і обґрунтував принципи, на яких повинна базуватися ефективна податкова система, був – Адам Сміт. Його ідеї полягають у наступному [2, с. 108]:

1. Сплачувати податки повинні всі громадяни, кожний – відповідно до свого доходу.
2. Податок повинен бути точно визначеним, а не змінюватися довільно.
3. Усякий податок має стягуватися в такий час і таким способом, що є найменш обтяжливо для платників.
4. Податок повинен установлюватися за принципами справедливості.

Загалом на його думку, ідеальна податкова система підлаштовуватиметься під платника податків, буде рівномірно й мінімально обкладати всіх платників податків податковим навантаженням, тобто, щоб їхня співпраця була взаємовигідною.

© Мінкович Вікторія Тарасівна, старший викладач кафедри фінансів і банківської справи економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: M.V.T@email.ua.

Свадебка Віктор Вікторович, студент 4-го курсу економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», спеціальність «Фінанси і кредит», e-mail: deadpoolmateras@gmail.com.

Кожна країна світу намагається максимально наблизитися до таких критеріїв, але навіть провідні податкові системи США чи то навіть Сінгапуру, на жаль, не змогли їх реалізувати в ідеалі. Україна теж не стала винятком, визначивши схожі принципи у Податковому кодексі України [8], але реалізувати їх хоча б у подібному варіанті не змогла до сьогодні.

Так, сучасний стан податкової системи України є вельми невтішним. Загально відомий світовій спільноті факт, що наша податкова система є однією з найбільш заплутаної і неефективної. Тому що її ефективність залежить від того, наскільки якісно вона справляється з тими чи іншими викликами, що їй протидіють. А ними на сьогоднішній день, з нашої точки зору, виступають такі недоліки податкової системи України:

По-перше, вона стримує економічний розвиток держави, зокрема внаслідок великого податкового навантаження на бізнес. Хоча відбулося формальне зменшення податків, проте реально більшість із них включена в уже існуючі на сьогоднішній день податкові платежі. Суб'єкти малого бізнесу не в змозі існувати в таких важких умовах, що призводить до їхнього зникнення чи відходу в тіньову економіку. А також все це впливає на формування несприятливого інвестиційного клімату України. Іноземні інвестори оминають Україну, а вітчизняні вкладають кошти в іноземні проекти чи переводять гроші в офшори.

Також на думку Ногінової Н.М. податки в Україні не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави. Це проявляється у тому, що система формування державних доходів має в основному фіскальний характер, а регулююча функція податків не є орієнтованою на стабільне економічне зростання. Цей недолік значно знижує рівень конкурентоспроможності вітчизняної податкової системи серед країн ЄС [4, с. 142].

По-друге, податкова система України є дуже складною, характеризується заплутаними правилами адміністрування податків. Слід також додати, що форми податкової звітності громадян та складні для прийняття як платниками податків, так і працівниками податкових органів. Ця проблема є актуальною, адже чи не найбільше клопотів у платників податків виникає саме з процесом сплати та розрахунку податків.

По-третє, недосконалість податкового законодавства, що характеризується в певних випадках двозначністю трактування прав та обов'язків платників податків. У свою чергу це дозволяє податковим органам обмежувати права платників податків, а недобросовісним платникам – знаходити способи і схеми ухилення від їх сплати. Останнє призводить до втрати державою величезних потенційних доходів.

По-четверте, соціальна несправедливість – громадяни нашої країни не можуть дозволити собі гідного рівня життя через надто високі ставки податків. Внаслідок цього існування середнього класу населення в Україні знаходиться під загрозою. Тобто сплата податків трактується населенням як певний вид «покарання», а не як певна плата за виконання державою її завдань і функцій, що і пояснюється відсутністю розвиненої податкової культури у населення нашої країни.

Крім того, на думку Гречка А.В., вітчизняні інститути оподаткування є недостатньо дійовими, про що свідчить низка фактів [1]:

- а) зростає невдоволення суб'єктів підприємницької діяльності;
- б) масштабність корупції на державному та місцевому рівнях;
- в) довготривала процедура сплати податків тощо.

Враховуючи ці недоліки, можна відзначити, що податкова система України характеризується неактуальними підходами щодо справляння податків, і не в змозі відповідати сучасним вимогам суспільства, а в деякій мірі, частково викликає деструктивний ефект економіки нашої держави. Саме тому важливо визначити, як саме реалізувати ці зміни.

На нашу думку, єдиним логічним варіантом усунення зазначених проблем є вироблення й впровадження низки важливих рішень щодо подальшого реформування податкової системи, що пов'язане з прийняттям Податкового кодексу України [8].

Проблеми реформування податкової системи України зараз є надзвичайно актуальними і детально розглянутими як у науковій літературі, так і засобами масової інформації зокрема. З основних моментів, як нам здається, є найбільш ефективними такі:

1. Першочергове завданням – це максимально можливе спрямування податкової політики держави на пожвавлення економічної діяльності. Позитивно оцінювалися б дії: як щодо зменшення податкових ставок, так і щодо «реального» скорочення загальної кількості податків. Вони сприяли б виведенню з «тіні» суб'єктів господарювання і подальшій добровільній, реально усвідомленій сплаті податків. Також слід регулярно організовувати інформативні конференції, засідання «круглих столів» та обговорення поточних змін у сфері оподаткування, що дозволить платникам податків краще орієнтуватися у всіх новаціях.

2. Також слід запровадити рівномірний розподіл податкового навантаження між платниками податків, який відповідав би реальним можливостям населення. Адже засади справедливого і неупередженого підходу до всіх рівною мірою завжди віталися суспільством. Якщо податковий тиск на платників стане слабшим – це дозволить зробити припущення, що рівень ухилянь від сплати податків знизиться.

3. Наступним, не менш важливим завданням є «реальне» спрощення податкової системи України. Система повинна відповідати принципам простоти і прозорості. Сплата податків має займати у суб'єктів оподаткування мінімальну кількість часу. В цьому випадку доцільно використати зарубіжний досвід.

У таких європейських країнах, як Швеція, Данія, Велика Британія застосовується найбільш ефективна, прозора та проста система сплати податків – Єдиний рахунок. Ця система дозволяє платнику податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання за всіма податками та зборами, обов'язковими до сплати, та стовідсотково запобігає допущенню помилок при перерахуванні коштів. При цьому у податкової служби є реальне бачення стану розрахунків платників податків з бюджетами, а саме – ситуація, коли у одного платника податків одночасно з одного податку обліковується переплата, а з іншого – податковий борг, є неможливою. Платники податків зазначених країн вважають запровадження Єдиного рахунку найважливішим досягненням податкової служби, що значно поліпшило взаємовідносини з по-

датковою службою, скоротило бюрократичні процедури та витрати, пов'язані зі сплатою податків [5].

4. У свою чергу слід проаналізувати і відредагувати суперечливі статті законодавства. Це, насамперед, є виключно в інтересах держави. Така дія зменшить простір недобросовісним платникам податків для маневрів, схем і способів ухиляння від сплати податків, а держава отримає більші доходи до бюджету.

Слід додати, що на думку Н.М. Ногінової, намір України інтегруватися в європейський економічний та політичний простори зумовлює необхідність не тільки адаптації вітчизняного законодавства до вимог ЄС, але й його гармонізації та уніфікації [4, с.143].

На думку О.Б. Пугаченко, податковим органам України необхідно взяти на «озброєння» такі напрями розвитку податкового контролю [9]:

- налагодження довірчих взаємин платника податків та податкових органів;
- робота над правовою грамотністю і інформованістю суспільства;
- налагодження попереднього податкового регулювання;
- узгодження платниками податків з податковими органами нових схем організації бізнесу;
- автоматизація форм податкового контролю, поліпшення його методик.

Реалізація цього пакету дій дасть можливість реанімувати економіку нашої держави й підштовхнути її до зростання і розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У статті розглянуто деякі з можливих шляхів реформування податкової системи України. За результатами аналізу можна зазначити, що основними її проблемами на сьогоднішній день є: значне податкове навантаження, складність і непрозорість, заплутані правила адміністрування, а також у певних випадках двозначне трактування прав і обов'язків платників податків. Намір євроінтеграції України виступає одним із першочергових чинників, які підштовхують до реформування податкової системи України.

Поступове впровадження визначених основних кроків: спрямування податкової політики на стимулювання економічної діяльності, рівномірний розподіл податкового навантаження між платниками податків, «реальне» спрощення податкової системи та аналіз і редагування суперечливих статей законодавства – є потенційними можливостями вдосконалення податкової системи України, що буде відображати інтереси суспільства в цілому.

Проте слід не забувати, що процес реформування ефективної податкової системи реалізується поступово і не завжди у вірному напрямі. З плином часу з'являються нові виклики й вимоги щодо функціонування податкової системи в будь-якій країні. Внаслідок чого виникає потреба у врахуванні як вітчизняного, так й іноземного досвіду можливих шляхів реформування та вироблення нових рішень щодо вирішення зазначеного завдання у відповідних актуальних умовах, що є перспективою подальших досліджень цієї тематики.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гречко А.В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції / А.В. Гречко // Проблеми економіки. – №3. – 2014. – С. 60–70.
2. Історія економіки та економічної думки : навч. посібник / Д.П.Богиня, Н.М. Краус, О.В. Манжура та ін. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 172 с.
3. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
4. Ногінова Н.М. Необхідність реформування податкової політики України в умовах євроінтеграції / Н.М. Ногінова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць; ред. кол.: І.Д. Пасічник, О.І. Дем'янчук. – Острог: вид-во націон. ун-ту «Острозька академія», 2014. – Випуск 25. – С.141–145.
5. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України // Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2012_povidomlenia-modernizatsia/print-59283.html.
6. Податкова система: Навчальний посібник / В.Г.Баранова, О.Ю. Дубовик, В.П. Хомутенко та ін.; за ред. В.Г. Баранової. – Одеса: ВМВ, 2014. – 344 с.
7. Податкова система: навч. посіб. / І.О. Лютий, Л.М. Демиденко, М.В.Романюк та ін.; за ред. І.О. Лютого. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 454 с.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI зі змін. та допов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
9. Пугаченко О.Б. Діяльність податкових органів у зарубіжних країнах /О.Б. Пугаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22%282%29_ekon/stat_20_1/28.pdf

Одержано 17.04.2015 р.